

Oikeusministeriö

Sisäministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta

Oikeusministeriö on pyytänyt sisäministeriöltä lausuntoa koskien luonnosta hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Luonnoksen mukaan laittoman uhkauksen syyteoikeutta koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että teko olisi virallisen syytteen alainen, jos laitton uhkaus kohdistuisi henkilöön hänen työtehtävänsä vuoksi eikä rikosten tekijä kuulu työpaikan henkilöstöön. Syyttäjä saisi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi.

Yleistä:

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä.

Sisäministeriön poliisiosasto on asettanut maalittamisen vastaisten toimien tehostamistyöryhmän (SMDno-2020-848) 20.5.2020. Työryhmän tulee tarkastella maalittamista laajasti, hallinnonalojen rajat ylittävänä ja yhteiskunnan eri osa-alueisiin kohdistuvana ilmiönä. Työn tavoitteena on luoda tilannekuva maalittamisesta ja sen laajuudesta. Lisäksi tulee arvioida, miten maalittamisen uhrin oikeudet toteutuvat ja millaisilla toimenpiteillä poliisitoiminnassa voidaan vahvistaa uhrin oikeusturvan toteutumista. Työryhmän työn tuloksena tulee olla 3-5 konkreettista ehdotusta.

Lisäksi sisäministeriön poliisiosastolla valmistellaan parhaillaan poliisin virkavastuusta annetun sisäministeriön asetuksen muuttamista, ja se mahdollistaa poliisin virka-asussa olevan nimilaatan korvaamisen muulla tunnisteella. Siten pyritään ehkäisemään osaltaan poliisimiehiin kohdistuvaa yleistynyttä uhkailua ja maalittamista. Asetusmuutosluonnos on ollut lausuntokierroksella ja saanut myönteisen vastaanoton.

Maalittamisen määritelmä ja ilmiö:

Maalittamisella ei ole virallista määritelmää. Maalittaminen voi olla yksi vihapuheen muoto, mutta se voi ilmetä muinakin tekemuotoina vihapuheen lisäksi. Se vaikuttaa merkittävästi eri muodoissaan yksilön perusoikeuksien piiriin ja heikentää tämän turvallisuuden tunnetta. Esimerkiksi verkossa käynnistynyt maalittaminen voi johtaa sen kohteelle tai jopa tämän lähipiirille uhkaaviin tilanteisiin ja jopa väkivaltaan verkon ulkopuolella.

Lausunto

SM2023718

14.08.2020

00.02.04

SMDno-2020-1373

Sisäministeriön em. maalittamisen vastaisen tehostamistyöryhmän asettamis- päätöksen mukaan maalittamisella tarkoitetaan toimintaa, jossa muutama aktiivi kehottaa ja yllyttää suurta joukkoa hyökkäämään yhden kohteen kimp- puun eri tavoin, esimerkiksi lähettämällä sähköposteja ja vihaviestejä, levittä- mällä kohteesta perättömiä tai vääristeltyjä tietoja, kirjoittamalla henkilöstä juttuja erilaisiin vastamedioihin, asettamalla henkilö huonoon valoon sosiaali- sessa mediassa sekä muilla tavoilla, jotka halventavat kohdetta ja asettavat hänet epäedulliseen valoon.

Maalittaminen voi ilmetä eri muodoissa ja se voi olla esimerkiksi erilaista häi- rintää, uhkailua, perättömien väitteiden esittelyä ja levittämistä. Sen tavoit- teena voi olla saada kohteensa tekemään jotakin tai luopumaan jonkun asian tekemisestä. Pyrkimyksenä voi olla myös vaikuttaa laajemmin viranomaiseen, yksilön edustamaan organisaatioon tai yhteiskunnallisten asioiden hoitoon. Se kohdistuu yksilöön hyvinkin henkilökohtaisesti ja henkilöön menevin keinoin kaventaen tämän oikeuspiiriä. Maalittaminen nakertaa myös yhteiskunnan so- siaalista pääomaa, luottamusta.

Sisäministeriö pitää erityisen tärkeänä, että jatkovalmistelussa kiinnitetään huomioita maalittamisen määritelmään, ilmiöön ja sen vakavuuteen luonnos- ta laajemmassa merkityksessä. On tärkeää tiedostaa, että maalittaminen ra- joittaa yksilön perusoikeuksia ja rajaa julkista keskustelua, toimintaa ja sanan- vapautta. Demokraattisen yhteiskunnan ja viranomaisten tavoitteena tulee ol- la turvata yksilön perusoikeuksien toteutuminen, edistää avointa ja rakenta- vaa julkista keskustelua ja siten ehkäistä maalittamista.

Ehdotetut lakimuutokset ja uudistamistarpeet:

Sisäministeriö pitää ehdotettua muutosta kokonaisuutena arvioituna tarpeelli- sena ja kannatettavana koko sisäasiainhallinnon näkökulmasta. Sen avulla voi- daan vastata työtehtävän vuoksi tapahtuvaan maalittamiseen laittoman uh- kauksen tunnusmerkistön mukaisissa tilanteissa ja vähentää mahdollisesti asi- anomistajaan kohdistuvaa painostusta rikosprosessin päättämiseksi. Ehdotuk- sessa määritellyissä tilanteissa laitton uhkaus muuttuisi asianomistajarikokses- ta virallisen syyttäjän alaiseksi rikokseksi.

Lisäksi ehdotuksen perusteluista ilmenee, että käytännössä edellyttäisiin myös toimija- ja organisaatiotason käytäntöjen kehittämistä. Työnantajan in- tressi ja virallisen syytteen alaisuuden merkitys korostuisi epäilemättä erityi- sesti tilanteissa, joissa kyseessä on toistuvaisuusluonteisesta toiminnasta, kuten maalittamisesta. Myönteistä on kuitenkin asianomistajan kannalta, että sään- nös mahdollistaisi myös yksittäisten ja satunnaisten laittomien uhkauksien syyttämisen virallisen syytteen alaisena, kun teko on tehty työtehtävän vuoksi. Sillä olisi väistämättä myös yleispreventiivistä vaikutusta.

On kuitenkin huomattava, että maalittaminen voi ilmetä myös muina rikoslai- sa säädettyinä kriminalisoituina tai kriminalisoimattomina tekoina ja siten eh- dotettu muutos jäisi vaikutuksiltaan rajalliseksi maalittamisen tehokkaan tor- junnan kannalta. Sisäministeriö esittää maalittamisen liittyvän rikosoikeudelli- sen sääntelyn riittävyuden selvittämistä ja kokonaistarkastelua sekä viittaa myös Poliisihallituksen, Valtakunnansyyttäjänviraston sekä kärjäoikeuksien laamannien oikeusministeriölle antamaan 17.6.2019 esitykseen (POL-2018- 54628) viranomaisten maalittamiseen puuttumiseksi.

Globaali yhteiskunta on muuttunut merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana ja tämä edellyttää jatkuvasti uudistuvaa rikosoikeudellista tarkastelua uusiin ilmiöihin vastaamiseksi. Kun rikoslain 25 luvun 7 §:n mukainen vainoaminen kriminalisoitiin, arvioitiin niiden määrät vähäisiksi lainvalmisteluasiakirjojen mukaan. Vasta vainoamisen kriminalisoinnin myötä tuli tunnetuksi vainoamisilmiön laajuus ja ilmiöön aiemmin sovellettavien rikostunnusmerkistön riittämättömyys yksilön oikeudenloukkauksien torjumiseksi. Vuosittain poliisin tietoon tulee noin 700-800 kpl vainoamista koskevaa rikosta, jotka sisältävät toistuvia tekoja ja siten huomattavaa haittaa yksilön arkipäiväiselle elämälle. Esimerkiksi lähisuhdeväkivallan torjunnan kannalta kriminalisoinnilla on ollut huomattava merkitys.

Niinikään maalittamisessa yksittäiset, eri toimijoiden tekemät erillisteot voivat synnyttää asianomistajan kannalta sietämättömän maalittamiskokonaisuuden, johon nykyinen rikosoikeudellinen kehikko ei kykene riittävästi vastaamaan. Kokonaisuus ei ole välttämättä kenenkään yksittäisen tahon tai joukon kordinoima siten, että osallisuusoppeja voidaan hyödyntää, vaikka vaikutukset yksilölle ovat huomattavat. Tämän takia kokonaisarvioinnissa tulisi arvioida myös tarkemmin tahallisuuden ja tuottamuksen merkitystä ja erityisesti vaikutuksia asianomistajaan ja viranomaiseen sekä yhteiskuntaan suojattavan oikeushyvän näkökulmasta.

Asianomistajalla tulee olla tehokkaat ja tosiasiallisesti vaikuttavat oikeussuojakeinot oikeuksiensa turvaamiseksi. Ns. rikosuhridirektiivin myötä uhrin suojelekeinoja on parannettu rikosprosessissa, mutta ne ovat pikemmin suoja kyseisen asian käsittelyssä viranomaisprosessissa. Ne eivät estä asianomistajaan kohdistuvan maalittamisen jatkumista, etenkin rikosoikeudellinen sääntely ei ole riittävä. Eri uhriryhmien suojaa arvioitaessa on otettava huomioon myös virkamiehen ns. toimimisvelvollisuus virkatoimien hoitamiseksi. Virkamies ei voi jättää toimimatta ilman virkavastuun uhkaa ja tämä tulee ottaa huomioon kokonaistarkastelussa.

Sisäministeriö katsoo, että ehdotetun osaratkaisun lisäksi tarvitaan laajempaa kokonaistarkastelua, jossa tarkastellaan rikosoikeudellisia keinoja yksilön ja oikeusvaltion suojaamiseksi maalittamista vastaan. Sen kautta voidaan löytää uudenlaisia ratkaisuja oikeuskäytännön kauttakkin esiinnousseisiin ongelmiin (esim. vainoamisen soveltuvuus). Yhteiskunnan tulee kyetä torjumaan tehokkaasti yksilön oikeuksia merkittävästi rajoittavaa maalittamista ja turvaamaan oikeusvaltion edellytykset. Järjestelmällinen ja systemaattinen, jopa joukkoistettu maalittaminen rapauttaa luottamusta oikeusvaltioon ja sen hyväksyttävyyteen sekä vaarantaa perustavanlaaisesti perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien toteutumista. Vahva viranomaisluottamus ja suomalainen hyvinvointiyhteiskunta on ollut merkittävä kivijalka Suomen sisäisen turvallisuuden turvaajana ja se tulee voida vastaisuudessa säilyttää.

Taloudelliset vaikutukset viranomaisten toimintaan:

Sisäministeriö toteaa, että Poliisihallitus lausuu tarkemmin omassa lausunnossaan taloudelliseksi vaikutusten arvioinnista, mutta sähköisen todistusaineiston määrän kasvun, tietoteknisen kehityksen sekä erityisosaamisen vaatimuksen myötä on arvioitavissa, että tuntimäärä on todennäköisesti ehdotuksessa käytettyä korkeampi (10 tuntia / esitutkinta) - etenkin jos laittoman uhkukseen liittyvä esitutkinta liittyy maalittamiseen. Lisäksi laskennallisesti henkilötyövuoden hintana (palkka- ja sivukulut) on käytetty tavanomaisesti toiminnan

Lausunto

SM2023718

14.08.2020

00.02.04

SMDno-2020-1373

ja talouden suunnittelun prosesseissa 60 000 euroa, eikä ehdotuksessa mainittua 56 000 euroa. Tämän jälkeen on kuitenkin ilmennyt tarkastuspaineita jopa 70 000 euroon henkilötyövuotta kohden.

Poliisihallitus on sisäministeriölle antamassaan lausunnossa ((POL-2020-32442) arvioinut, että poliisin yhteenlasketut kulut tulisivat olemaan arvioidun 1200 uuden maalittamistyyppisen laittoman uhkauksen osalta n. 1.024.000 euroa – 1.280.000 euroa.

Sisäministeriö korostaa, että muutosehdotus aiheuttaa taloudellisia vaikutuksia, jotka on tehtävä pysyväksi ja täysmääräisenä vuosittaisena lisäyksenä valtion talousarviossa poliisin toimintamenoon. Pääministeri Sanna Marinin hallitus ohjelman mukaan tulee turvata järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen mainittujen rikosten torjuntaan ja selvittämiseen riittävät resurssit sekä osaaminen.

Lisätietoja sisäministeriön lausunnosta antaa neuvotteleva virkamies Heidi Kankainen ministeriön poliisiosastolta.

Kansliapäällikkö

Kirsi Pimiä

Johtava asiantuntija

Hanne Huvila

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Sisäministeriö 14.08.2020 klo 11:52. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimista.

Tiedoksi

Sisäministeri Ohisalo
Valtiosihteeri Parviainen
Ministerin erityisavustajat Laaksonen ja Kerman
SM/PO